

Prins Bernhard: biografie van een publiek personage

MARIA GREVER

Prince Bernhard: Biography of a Public Role

In her biography *Bernhard. Een verborgen geschiedenis* [Bernhard: A Hidden History], Annejet van der Zijl strives to write unaffectedly about a controversial character, and to set out a human portrayal of Bernhard. But has this undertaking succeeded? This dissertation certainly demythologises the jovial prince with the carnation, making for an exciting read – but do we really get to know any more about the prince as a ‘man’? A question all the more relevant as the biography pretty much gives up describing his life after 1945. By placing the emphasis on the revelations – and as Van der Zijl assumes that Bernhard must have changed little between 1945 and 2004 – the story of Bernhard’s life takes on a hermetic quality. Which in turn means this is not so much the story of a human prince, but of a public role.

Op 1 december 2004, rond 16.30 uur, werd prins Bernhard met spoed per auto – geen ambulance – naar het Universitair Medisch Centrum Utrecht gebracht. Op de achterbank gezeten, zwaaide hij als vanouds naar enkele nieuwsgierigen. Op dat moment waren koningin Beatrix, prins Willem-Alexander en andere leden van de koninklijke familie in het Koninklijk Paleis in Amsterdam voor de uitreiking van de Prins Claus Prijs. Tijdens de feestelijke uitreiking informeerde een adjudant koningin Beatrix over de situatie van haar vader. Het NOS-Journaal registreerde de reactie. De majesteit verstrakte en keek vragend naar haar zoon, maar deze bleef onbewogen voor zich uitkijken. Hij had kort voor de uitreiking zijn grootvader nog bezocht. Was Beatrix niet op de hoogte geweest? Later werd in het ziekenhuis op verzoek van de doodzieke prins Bernhard afgezien van verdere maatregelen. Volgens de RVD werd de wens van de prins gerespecteerd. Twee uur later overleed hij in bijzijn van zijn dochters en schoonzoon Pieter van Vollenhoven.

Het tekent Bernhard dat hij tot op het laatst de greep op zijn eigen leven wilde behouden en zijn imago van oorlogsheld ook postuum voortzette, zoals zijn (door hem zelf geësceneerde) begrafenis met de spectaculaire luchtgroet, de *missing man*-formatie, liet zien. Deze details over het levenseinde

van de prins ontbreken in de biografie van Annejet van der Zijl, *Bernhard. Een verborgen geschiedenis*.¹ Zij concentreert zich op zijn eerste veertig levensjaren: de achtergronden van Bernhards familie – de ‘verzonken wereld’ waaruit hij voortkwam (389) –, de sociaal-culturele atmosfeer van Duitsland waarin hij als jonge man zijn weg zocht, de eerste huwelijksjaren met Juliana en zijn glorietijd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het is een prachtig en meeslepend geschreven werk dat vooral de Duitse kant van Bernhard belicht. De biografie heeft veel nieuwe bronnen aangeboord, zoals over de familie Lippe; de annotatie zonder nootnummers daarbij is overigens nogal onhandig.²

Van der Zijl weet dat zij mythen doorprikt, dat deze ontmaskeringen – in het historisch jargon ‘debunking’ genoemd – pijnlijk kunnen zijn. Haar doel is om onbevangen over een veel besproken persoon te schrijven, om een *menselijke* Bernhard neer zetten. Maar is dat ook gelukt? Deze biografie ontmythologiseert de joviale prins met de anjer. Dat maakt het lezen tot een spannende bezigheid, maar het is de vraag of we meer te weten komen over de prins als ‘mens’. Te meer daar de biografie na 1945 vrijwel stopt met de levensbeschrijving. Welke effecten hebben deze ontmaskeringen en de tijdsbeperking op het beeld over de prins?

Geen geboren prins

Het boek opent meteen met een eerste onthulling. Bernhard, die zich in 1948 dé Prins der Nederlanden liet noemen, was geen geboren prins. Zijn grootvader, Graf Ernst zur Lippe-Biesterfeld, had in 1897 na lang juridisch touwtrekken eindelijk het verweesde prinsdom zur Lippe in Detmold met de vorstelijke titel (20) verworven op grond van een eeuwenoud familiedocument. Dit zeer tegen de zin van keizer Wilhelm II die de aanspraken van zijn schoonzoon, de prins Adolf zu Schaumburg-Lippe, steunde. In de ogen van de keizer voldeden de Biesterfelders al lang niet meer aan het Ebenbürtigkeits-principe: hoge adel sluit alleen huwelijken op hetzelfde standsniveau. De ‘Biests’, zoals ze door de andere partij minachtend werden genoemd, hadden dat principe al lang verlaten door te trouwen met leden van de lage adel of de gegoede burgerij. Of staatsrecht en vorstenrecht hier tegenover elkaar stonden, zoals Van Zijl beweert (21), is de vraag. Het betrof in de eerste plaats een strijd tussen twee families waarbij de Zuid-Duitse vorsten de kant van de Biesterfelders kozen om vooral de autoritaire keizer dwars te zitten (28). Duidelijk is wel dat de opkomende burgerij en de pers die van deze zaak

1 Annejet van der Zijl, *Bernhard. Een verborgen geschiedenis* (Amsterdam 2010).

2 Helaas ontbreken ook de stambomen van de betrokken families achter in het boek, zodat de verschillende hoofdrolspelers soms moeilijk te plaatsen zijn.

uitgebreid verslag deed, in het moderniserende Duitse keizerrijk niet te onderschatten machtsfactoren waren geworden. Graf Ernst won en werd vorst. Toen hij stierf erfde de oudste zoon Leopold in 1905 na een nieuw proces de vorstentitel en kreeg zijn broer Berni, Bernhards vader, de prinselijke titel.

Juist in dat jaar viel Berni als een blok voor de gescheiden en onconventionele Armgard von Cramm. Hij wilde perse trouwen en sloot een morganatisch huwelijk. Formeel kon zijn vrouw in die situatie geen recht doen gelden op de titel of het vermogen van haar man. Eventuele kinderen mochten de naam van de vader niet dragen, titels waren niet overerfelijk. Uiteindelijk streek Leopold – net weer *on speaking terms* met de keizer – zijn hand over zijn hart. Hij verleende aan Armgard de titel gravin von Biesterfeld, zodat hun kinderen deze titel konden erven. Veel later, in 1916, had Leopold inmiddels zoveel gezag gekregen dat hij per decreet aan Armgard en de zoons de prinselijke titel ‘zur Lippe-Biesterfeld’ kon schenken (87). En zo werd Bernhard als vijfjarig jongetje toch nog een ‘echte’ prins.

We leren Bernhard kennen als kleine, weinig sportieve jongen, gefotografeerd in een matrozenpakje of huzarenuniform met zijn vader of moeder. Van der Zijl heeft dan al ruime aandacht gegeven aan de gevolgen van de ineenstorting van het keizerrijk voor de Duitse adel, inclusief Bernhards familie, en hun houding tegenover de Weimar Republiek en het opkomende nazisme. Het debunken van de mythe Bernhard gaat ook op dit niveau door, omdat de feiten over zijn achtergrond regelmatig worden vergeleken met de hagiografische biografieën van Jan Waterink en Alden Hatch.³ Een scheutje minder Waterink en Hatch was beter geweest, want het debunken lijkt soms een doel op zich geworden. Pas in het vijfde hoofdstuk (132) komt Bernhard tot leven als hij in 1926 van het Realgymnasium overstapt naar het Arndt-Gymnasium in de Berlijnse voorstad Dahlem, een dure middelbare school voor zonen van vorstelijke families en de conservatieve elite. Bernhard was ziekelijk en zeker geen geboren atleet, zoals hij zich later graag afficheerde. Zijn sportieve prestaties werden op het Realgymnasium als *mangelhaft* beoordeeld (137). Over het karakter van de jonge prins biedt het archief Arndt interessante informatie. In de persoonlijkheidsbeschrijvingen die van alle examenkandidaten werden gemaakt staat over Bernhard: hij had een ‘goed verstand’, bij ‘Duits en vaak ook bij geschiedenis [is hij] een van de meest stimulerende scholieren geweest’; maar het zou hem ontbreken aan ‘de sterke wil, die hem lichamelijk ongemak en ziekte alsook geestelijke moeilijkheden laat overwinnen’ (166).

◀ Jeugdfoto van prins Bernhard in matrozenpakje met zijn moeder prinses Armgard von Lippe-Biesterfeld, 1915. Nationaal Archief/Collectie Spaarnestad Photo/Het Leven, Den Haag.

3 Jan Waterink, *Onze prins in het publiek en binnenskamers* (Wageningen 1951); Alden Hatch, *Prins Bernhard, zijn plaats en functie in de moderne monarchie. Een geautoriseerde biografie* (Amsterdam 1962).

De volgende ontmaskering betreft Bernhards betrokkenheid bij de NSDAP. Bernhard heeft altijd ontkend dat hij lid was van de NSDAP, behalve van de Motor SA in 1932. Zonder het lidmaatschap van een nationaal-socialistische organisatie zou hij geen college hebben kunnen volgen en examens afleggen (203). Maar volgens historicus Winfried Schultze, hoofd van het universiteitsarchief van de huidige Humboldt-Universität in Berlijn⁴, was het lidmaatschap niet noodzakelijk geweest. Gerard Aalders had al documenten in Amerikaanse archieven gevonden waaruit het NSDAP-lidmaatschap van Bernhard bleek. Volgens zijn bronnen werd de prins op 1 mei 1933 in het partijregister ingeschreven. Van der Zijl ontdekte een nieuwe bron in het universiteitsarchief van de Friedrich-Wilhelms-Universität te Berlijn: het lidmaatschap van de Deutsche Studentenschaft, een studentenvereniging die sinds 1931 door de nationaalsocialisten werd gedomineerd. Deze kaart was door Bernhard zelf, aldus Van der Zijl, op 27 april 1933 ingevuld (200). Op de rechterkant van deze inschrijfkaart staan zijn lidmaatschappen van de NSDAP en de SA vermeld.

Op de dag van de promotie van Annejet van der Zijl zond de NOS een intrigerende documentaire over Bernhard uit met unieke niet eerder vertoonde filmpjes van de prins.⁵ In deze documentaire – waaraan Van der Zijl heeft meegewerkt – blijkt dat de gegevens op de linkerkant van de inschrijfkaart en Bernhards handtekening met inkt zijn ingevuld, terwijl het handschrift bij de lidmaatschappen in potlood is. Over dat verschil lezen we niets in de biografie. De NOS-ploeg is echter naar het Zentral Archiv in Berlijn gegaan waar het universiteitsarchief zich bevindt en heeft ter plekke opnamen van de documenten gemaakt. De NOS heeft zelfs een handschriftdeskundige ingeschakeld die niet kon bevestigen dat het handschrift met potlood van dezelfde persoon was. De vraag is dus of Bernhard deze kaart helemaal zelf heeft ingevuld. Heeft Van der Zijl zich gebaseerd op een kopie van de inschrijfkaart en zodoende het verschil tussen inkt en potlood niet gezien?

In de documentaire wordt Van der Zijl geconfronteerd met dit gegeven, maar ze wil daar niet op reageren. Dat is vreemd voor een biografie die zozeer gespitst is op bewijs om de mythe Bernhard door te prikken. Daardoor bekruipt de lezer het gevoel dat de prins bij voorbaat is veroordeeld tot NSDAP-er. De

◀ A. van Beurden, Prins Bernhard achter het stuur van zijn jeep, waarmee hij in 1944 en 1945 bevrjide Nederlandse gebieden bezocht. Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

4 Dr. Winfried Schultze is geen hoofd van het archief zoals Van der Zijl stelt op pagina 204, maar hoofd van het universiteitsarchief van de huidige Berlijnse Humboldt-Universität.

5 NOS-documentaire, *Bernhard, het verhaal van een Duitser*, 8 maart 2010. De makers hebben de filmpjes in de archieven van de NOS gevonden.

verleiding daartoe is groot, want Bernhards directe familie had grote sympathie voor Hitler. Al in 1928 had Ernst zur Lippe, stamhouder van de Lippes en Bernhards volle neef, zich aangemeld bij de NSDAP (157). Op 15 januari 1933 werd Bernhards jonge neefje van moeders kant, Caspar von Oeynhausen-Sierstorf, in volle glorie met Hitler op de foto gezet (198). Maar ten aanzien van Bernhard blijven er twijfelachtige interpretaties. Droeg de zestienjarige Bernhard op de foto met zijn broer in 1927 een NSDAP insigne (159)? Van der Zijl kan het niet aantonen, want op de foto is niet te zien welk insigne het betreft. Als Bernhard zich op 24 oktober 1930 inschrijft voor zijn rechtenstudie aan de Ludwig-Maximilians-Universität in het verre München en niet in Berlijn, suggereert de biografie dat de reden wel eens de aantrekkingskracht van de machtige NSDAP in München kan zijn geweest (185). Op zijn inschrijfkaart vermeldt Bernhard niet Woynowo als ‘Heimatsort’ maar Lippe-Detmold. Van der Zijl denkt dat Bernhard de connectie met de in de NSDAP actieve Lippes wilde benadrukken (185). Er is geen bewijs voor deze beweringen.

Stagiair bij IG Farben

Een derde ontmaskering van Bernhard is het feit dat hij in 1935 geen hoge functie bekleedde bij IG Farben, maar stage liep bij een van de dochterondernemingen van het wereldwijde chemieconcern in Parijs. Zijn werk bestond voornamelijk uit brieven nalezen op fouten en enveloppen dichtplakken. Hij was zeven weken stagiair toen de 24-jarige prins vanuit die positie kroonprinses Juliana op eigen initiatief benaderde. De jonge Bernhard werd op het idee gebracht door de keizer-gemalin Hermine (237) die sinds 1922 als tweede echtgenote van de voormalige keizer in Huize Doorn woonde.⁶

Dan komt Van der Zijl op betreden paden en wordt het lastig. De gebeurtenissen daarna – de verloving, het huwelijk en de rol van Bernhard in de Tweede Wereldoorlog – zijn immers door Fasseur uitgebreid gedocumenteerd in het eerder verschenen dubbelportret *Juliana en Bernhard*.⁷ Ook in dat boek is sprake van ontmaskering. Bernhard was niet de grote verzetsheld, maar wilde wel graag de held spelen. Hij huwde Juliana in 1937 niet zozeer uit liefde, maar was vooral verliefd op de status en de glamour. Al snel gaat zijn interesse uit naar andere vrouwen en behandelt hij zijn echtgenote soms met onverholen minachting. Kortom, ook het beeld dat

6 Wilhelms' eerste vrouw prinses Auguste Victoria was in 1921 overleden en had sinds 1918 met de keizer in ballingschap in Nederland gewoond, eerst in Amerongen en daarna in Doorn.

7 Cees Fasseur, *Juliana en Bernhard. Het verhaal van een huwelijk. De jaren 1936-1956* (Amsterdam 2008).

Fasseur schetst is ontluisterend.⁸ Desondanks stoort het niet dat deze feiten al bekend zijn; de biografie van Van der Zijl verveelt geen moment. Zij legt andere accenten en nuanceert de interpretaties van Fasseur. Bij haar krijgt Bernhard de trekken van de ritselaar en de permanente oplichter, iemand die rookgordijnen optrekt, die zich het personage van onverschrokken sportsman en man van de wereld aanmeet, die zijn hele leven sterke verhalen bleef vertellen en daar zelf in ging geloven. Interessant is hoe Van der Zijl de correspondentie tussen Juliana en Bernhard in de oorlogsjaren interpreteert. Volgens Fasseur waren de driftbuien van Juliana in Canada het gevolg van haar karakter, maar Van der Zijl wijst erop dat dit evengoed uitbarstingen konden zijn van machteloze woede en jaloezie (314).

De laatste feodaal van Europa

Het is jammer dat Van der Zijl geen volledige biografie van Bernhard heeft geschreven en er weinig heil inziet om dat in de toekomst te doen. De periode na 1945 tot de dood van de prins in 2004 wordt slechts vluchtig geschetst. Door deze beslissing komen de staatsrechtelijke implicaties van het meer recente optreden van de prins – ten onrechte – nauwelijks aan bod.

Bernhard was zoals Van der Zijl overtuigend beschrijft, opgegroeid in het door en door feodale milieu van de Duitse vorstendommen (282). Juliana daarentegen had van jongs af aan niet alleen een grondige scholing gehad in de werking van de constitutionele monarchie, ze had zich ook tot overtuigd democraat ontwikkeld. Scherp kritiseerde ze bijvoorbeeld de ondemocratische plannen die haar moeder met Bernhard uitdacht over de inrichting van het politiek bestel na de oorlog in Nederland, zoals de afschaffing van het parlement.⁹ De prins trok zich weinig aan van de opvattingen van zijn vrouw, ook niet toen zij in 1948 staatshoofd was geworden. Begin jaren zeventig liet hij zich in een vraaggesprek met *NRC Handelsblad* verleiden tot uitspraken waaruit bleek dat hij de parlementaire democratie niet serieus nam. Persoonlijk voelde hij veel voor de monarchie als staatsvorm voor een verenigd Europa. Maar 'het volk' moest hier dan wel over beslissen.¹⁰ De prins had diep medelijden met die 'arme ministers die lange marathonconferenties van 24 uur moeten doorstaan' in het parlement. Hij had eens tegen een minister-president gezegd: 'Waarom maken jullie niet een nieuw democratisch stelsel?' Daarin zou de regering voor een of twee jaar 'plein pouvoir van de Kamer vragen voor alles, behalve dan een buitenlands verdrag dat geratificeerd moet worden'. Nadien legt de regering verantwoording af. 'In zo'n systeem kan een

8 Maria Grever, 'Schrijven in opdracht? Een koninklijk huwelijk op drift', *Tijdschrift voor geschiedenis* 122:2 (2009) 223-227.

9 Fasseur, *Juliana en Bernhard*, 92-93.

10 'Prins Bernhard over bezoek aan Duitsland', (voorpagina) *NRC Handelsblad*, 1-11-1971.

regering echt werken en hoeft zij niet de helft van de tijd te besteden aan het antwoorden op vragen van Kamerleden'.¹¹ Het interview – waarin Bernhard ook stelde dat de Sjah van Perzië een mini-Nobelprijs voor de vrede zou hebben verdiend – leidde tot grote consternatie in de Kamer.¹²

Volgens Van der Zijl kan Bernhard beschouwd worden 'als de laatste echte feodaal van Europa' (378). Dat klinkt dramatisch. Maar het is waar dat de prins zich veel materiële en immateriële privileges permitteerde en dat hij vanuit een gevoel van onaantastbaarheid onacceptabele deals sloot. Dieptepunt was het rapport van de Commissie van Drie in 1976 over de gedragingen van Bernhard in de Lockheedaffaire, een kwestie die Van der Zijl slechts kort aanstipt. Later onthulde een van de commissieleden, de voormalig directeur van de Nederlandse Bank Marius Holtrop, in een gesprek met Harry van Wijnen dat de prins geen enkel gevoel voor democratische verhoudingen had: 'Een volkomen onderontwikkelde kennis van de fundamenten van het staatsbestel en een aan minachting grenzende onderschatting van de staatsrechtelijke verantwoordelijkheid van de ministers met wie hij te maken had'.¹³ Dat onbegrip ging gepaard met riskante overmoed.

Hoever Bernhards overmoed kon gaan blijkt ook uit zijn Argentijnse avonturen die in deze biografie niet aan bod komen. In september 1951 was er groeiend verzet tegen president Juan Perón. Zijn vrouw Eva wilde dat de CGT vakcentrale wapens zou krijgen om een arbeidersmilitie te vormen ter verdediging van haar man. Uit ander onderzoek blijkt dat prins Bernhard, die eerder dat jaar Buenos Aires had bezocht, aan Perón had beloofd om 5.000 automatische pistolen en 1.500 machinegeweren te leveren.¹⁴ De wapens zijn er nooit gekomen. Perón vluchtte na een staatsgreep in 1955 naar Paraguay en later naar Panama. Omdat hij had gehoord dat de prins in Suriname was, wilde Perón hem bezoeken. Hij stuurde een telegram om zijn komst aan te kondigen, maar Bernhard reageerde niet. Perón was zeer verbolgen omdat hij in het verleden had gezorgd voor handelscontracten en Bernhard een paard en andere geschenken had gegeven. Met Nederlanders had Perón weinig op, 'whom he had never liked from the first: he termed them hybrids'. Maar de prins was het ergst: 'Who is Prince Bernhard? As we say, a shit!'.¹⁵

11 André Spoor en Sytze van der Zee, 'Duitsers nu weer normale burgers. Prins Bernhard: Duitse Gemüchlichkeit uit onze jeugd is weer terug', interview met prins Bernhard, *NRC Handelsblad*, 1-11-1971.

12 Kamerleden van PvdA, KVP, ARP, VVD, PSP tot CHU en GPV stelden vragen. Minister-president Barend Biesheuvel riep op 2 november de prins tot de

orde. Zie *Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1971-1972*, nrs. 289, 290 en 315.

13 Harry van Wijnen, *De prins-gemaal. Vogelvrij en gekooid* (Amsterdam 1992).

14 Joseph A. Page, *Peron: A Biography* (New York 1983) 250. Met dank aan Ton Robben voor deze informatie.

15 Robert D. Crassweller, *Peron and the Enigmas of Argentina* (New York 1987) 298.

Een ander risico was Bernhards omgang met vrouwen. Van der Zijl noemt de prins een mannen-man, en terecht. Hij was opgevoed in de mannenwereld van kostscholen, en maakte mannenvriendschappen voor het leven. Maar bij een volledige biografie had Van der Zijl de schijnwerper systematischer kunnen richten op de vrouwen in Bernhards leven en de onderlinge spanningen tussen hen: Armgard, Juliana, de minnaressen, de vier wettige en de twee buitenechtelijke dochters. Van der Zijl belicht wel de grote betekenis van Bernhards moeder die hij adoreerde en bleef beschermen, maar het huwelijksleven met Juliana komt er bekaaid vanaf en blijft vrijwel beperkt tot de jaren vóór 1945. Zodoende komen we ook niets te weten over de relatie tussen Bernhard en zijn oudste dochter. Tijdens de huwelijkscrisis in 1955-1956 leek Beatrix zich meer te richten op haar vader dan op haar moeder. In hoeverre ondersteunde Bernhard zijn dochter bij haar voorbereidingen voor de troonsopvolging? Nadat Beatrix in 1980 koningin was geworden, bleek haar vader moeilijk controleerbaar. Hij doorkruiste meer dan eens het zakelijke regime dat zij in haar hofhouding had ingevoerd en moet haar voor enkele onaangename verrassingen hebben geplaagd, zoals met zijn postuum gepubliceerde interview met *de Volkskrant*.

Sprookjesprins tot op het einde

Van der Zijl meent dat zij de achtergronden en drijfveren van Bernhard in haar boek voldoende heeft bloot gelegd en dat de tijd die hij na de oorlog heeft geleefd geen wezenlijk nieuwe inzichten over hem zullen opleveren (363):

Zoals het patroon van Bernhards relatie met zijn moeder na de oorlog niet wezenlijk veranderde, bleef zijn verhouding met zijn vrouw in grote lijnen dezelfde als die vanaf het begin van het huwelijk was geweest.

In de Nederlandse samenleving bleef Bernhard fungeren als sprookjesprins. Je kunt het hem volgens Van der Zijl niet kwalijk nemen dat hij sprookjes vertelde. De Nederlanders verwachtten dat nu eenmaal en hij zelf was verslaafd aan de mythe van zijn grootsheid (377). Anders dan Fasseur die zijn bewondering voor Bernhard niet helemaal kan onderdrukken en in hem een soort redder des vaderlands ziet – dankzij de prins bleef de Nederlandse monarchie overeind – krijg je bij deze biografie eerder de indruk van het omgekeerde. Bernhard zelf was misschien wel de grootste risicofactor bij het voortbestaan van de Nederlandse monarchie geweest. In de ogen van de biografie was en bleef hij de opportunistische charmeur.

De prins leefde nog bijna zestig jaar. Deze hele periode lijkt echter een soort invuloefening geworden, alsof het tijdsverloop en de veranderende omgeving er niet toe doen. Daar valt wel wat op af te dingen. Zo ondergaan ouder wordende mensen soms een karakterverandering. Het is bekend van

Bernhard dat hij last kreeg van buien, soms manisch en dan weer neerslachtig kon zijn. Dit element had een meer menselijke kant van hem kunnen belichten. Ook de maatschappelijke en culturele betrokkenheid van de prins zouden dan meer tot zijn recht zijn gekomen, zoals zijn initiatieven bij de oprichting van het inmiddels invloedrijke Prins Bernhard Cultuur Fonds (1940), de Stichting Praemium Erasmianum (1958) en het Wereld Natuur Fonds (1961). Juist het erkennen en duiden van de tegenstrijdigheden in een persoon – zoals Bernhards voorliefde voor het militaire én voor het culturele – maken een biografie overtuigend.

Ik heb genoten van dit boek. Maar door de nadruk op de ontmaskeringen en omdat Van der Zijl veronderstelt dat Bernhard tussen 1945 en 2004 weinig is veranderd, heeft de levensbeschrijving iets hermetisch gekregen en blijft de uitdieping van de persoon Bernhard tamelijk één dimensionaal. Zodoende is dit geen biografie van een menselijke prins maar van een publiek personage geworden. ◀

Maria Grever (1953) is hoogleraar Theorie en methoden van de maatschappijgeschiedenis en directeur van het Centrum voor Historische Cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij publiceert over historische cultuur, historiografie en collectief geheugen; nationale identiteit, geschiedenisonderwijs en erfgoed; politieke cultuur, gender en de monarchie. Zie ook www.eshcc.eur.nl/english/personal/grever/. Enkele recente publicaties zijn: Maria Grever, Ben Pelzer en Terry Haydn, 'High School Students' Views on History', *Journal of Curriculum Studies* 43 (2011) 207-229; Maria Grever, 'Fear of Plurality: Historical Culture and Historiographical Canonization in Western Europe', in: Angelika Epple en Angelika Schaser (eds.), *Gendering Historiography: Beyond National Canons* (Frankfurt, New York 2009) 45-62; Maria Grever en Kees Ribbens, *Nationale identiteit en meervoudig verleden* (Amsterdam 2007). Email: grever@eshcc.eur.nl.

Culpa in eligendo¹

Het scheve perspectief van een nieuwe Bernhard-biografie

FRANS WILLEM LANTINK

Culpa in eligendo. The Skewed Perspective of a New Bernhard Biography
The new biography *Bernhard. Een verborgen geschiedenis* [Bernhard: A Hidden History] by Annejet van der Zijl is seen, in the context of the sensational discourse on the monarchy in the Netherlands, through a typical narrowing of the biographical perspective. In explaining Prince Bernhard, in terms of his time and social class, simply as ‘the last feudal’, Van der Zijl has become trapped in the hermeneutic circle between *Zeitgeist* and individuality. Not only is this a rude denial of the modernity of the German Reich, but Bernhard’s background is not to blame for his failings. It is more interesting to ask how the Dutch political elite used Bernhard’s personal falsifications as an image-building tool for the monarchy.

93

BMG-N-LCHR | DEEL 126 - 2 | 93 - 103

Monarchie en historisch onderzoek: genreproblemen

De nieuwe biografie van Annejet van der Zijl, *Bernhard. Een verborgen geschiedenis*², werd positief besproken: ‘Demasqué van een sprookjesprins. Annejet van der Zijl maakt in een knappe biografie het gedrag van Bernhard inzichtelijk en begrijpelijk’³, zo luidde de titel van de recensie in *Trouw*. Een plaats op de bestsellerlijst en nominaties voor prijzen volgden. Van der Zijl promoveerde op haar Bernhardstudie aan de Universiteit van Amsterdam. Maar hoe terecht is alle lof voor dit goed leesbare, maar ook tendentieuze en commercieel gepresenteerde ‘verhaal van faustiaanse allure’?⁴ Over de vraag of de pretentie van deze nieuwe biografie: de onthulling van de ‘verborgen geschiedenis’ van het leven van Bernhard vóór zijn verbintenis met de eenzame erfprinses van de Nederlandse monarchie, wordt waargemaakt valt te twisten. Is de positieve ontvangst niet vooral verbonden met het karakter van het Nederlandse discours over de geschiedenis van de monarchie? Elke nieuwe studie over het koningshuis lijkt een onthullend, zo niet bewust sensationeel karakter te moeten hebben – tekenend daarvoor is het werk van Dorine Hermans en Daniela Hooghiemstra.⁵ Is er dan zoveel ‘verborgen’?